

Здійснений аналіз прізвищ Опілля з слов'янськими автохтонними іменами в основі показав, що опільська антропонімія унагдувала всі відомі класифікаційні різновиди: імена-композиції, відкомпозиційні імена та імена відапелятивного походження. Найчисельніший клас становлять відапелятивні слов'янські автохтонні імена. Відкомпозиційні деривати утворені такими типами скорочень: аферези, апокопи і синколи, різних словотворчих моделей займають друге місце і тільки в основах кількох прізвищ зафіксовані імена-композиції.

Література

1. Гумецька Л. Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV – XVст. - К., 1958.-298с.
2. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові імена в побуті XIV-XVII ст. - К., 1988.- 170 с.
3. Железняк І. М. Очерк сербохорватського антропонимного словообразования / суффиксальная система сербохорватской антропонимии конца XII-XV в. /.—К., 1969.— 128 с.
4. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу.—К., 1992.—421 с.
5. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища.—К., 1966.—214с.
6. Худаш М. Л. До питання класифікації прізвищевих назв XIV-XVIII ст. // З історії української лексикології.—К., 1980 —С. 96-160
7. Худаш М. Л. З історії формування, становлення українських прізвищ // Мовознавство — 1969. №2 —С. 37-46.
8. Худаш М. П., Демчук М. О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення) —К., 1991.—266 с.
9. Чучка П. П. Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови (лексика і фразеологія).—1983.—С. 529- 620.

Список умовних скорочень

- Грн - Словарь української мови. За редакцією Б. Гринченка.—К., 1907-1909 —Т. 1-4.
ЕСУМ - Етимологічний словник української мови.—К., 1982-1989.—Т.1-3.
Илч —Илчев Стефан. Речник на личните и фамилни имена у българите —София, 1969.—626 с.
Крст —Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування.
Мор.—Морошкин М. Я. Славянский именовслов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке.—Спб., 1867.—213 с.
СУМ—Словник української мови.—К., 1970-1980.—Т. I-XI.

Ольга Петрова (Кіровоград)

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПСЕВДОНІМНОЇ НОМІНАЦІЇ ЗА ВІДНОШЕННЯМ «ЛЮДИНА - ПРИРОДА»

Die ukrainische Pseudonymie bildet ein einheitliches System, dem die besonderen Nominationsprinzipien zugrunde liegen. Im vorliegenden Beitrag wird eine der Tendenzen der Pseudonymenbildung im Ukrainischen behandelt, und zwar die Benennung nach dem Verhältnis "Mensch – Natur". Es werden auch die national bewirkten Besonderheiten bei der Motivierung und Nomination analysiert.

Розгляд української псевдонімії як системи належить до актуальних та недостатньо вивчених проблем сучасної ономастичної науки. Він передбачає аналіз основних тенденцій творення умовних антропонімів, що полягають в актуалізації особливих принципів

іменування, залученні певних мотиваційних моделей та виборі форм для їх втілення. Важливим питанням у межах окресленої проблематики є вивчення одного з продуктивних напрямків псевдонімної номінації, який можна кваліфікувати як самостійний принцип творення українських самоназв (термін П. Чучки) [15: 82], а саме називання за умовним відношенням денотата до явищ чи ознак природного світу. М.Голомідова дефінує подібні номінативні рішення як “натурметричну тактику” іменування [1: 101]. Псевдоніми, утворені за цим принципом, принагідне розглядаються у працях П. Чучки [15], О. Дея [2], В. Дмитрієва [3], О. Суперанської [12], Т. Суркової [13] та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Мотиваційно-семантичний аналіз російських іменувань цього типу здійснила М. Големцова [1: 101 – 107].

Загальна кількість українських літературних псевдонімів, в основу яких покладено означений принцип, складає 607 іменувань у межах зібраного з нами фактичного матеріалу. У статті ставиться завдання дослідити конкретні мотиви номінації за відношенням “людина – природа” та семантику відповідних антропонімів, враховуючи вплив національне зумовлених чинників.

Найвищу продуктивність у межах “природного” мотиваційного контексту українських псевдонімів має номінативна “зоо-модель” (186 іменувань). Її активність спричинена, ймовірно, розробленістю зоонімної лексики у прізвиськах. Як зазначає Г. А. Уфимцева, “у результаті переосмислення прямого номінативного значення назв тварин різного роду пряме значення обростає низкою асоціативних похідних значень, формуючи індуктивно-прагматичне поняття, яке утворює цілий спектр конотацій нових прагматичних і оцінно-модальних значимостей” [14: 124]. Тому зооніми мають значний асоціативно-образний потенціал.

Широкої розробки у псевдонімах, утворених від назв тварин, набувають традиційно символічні та фольклорні образи. Їх вплив на семантичну мотивацію псевдонімів ілюструють, зокрема, іменування *Соколик* [2: 351] – 2¹, *Сохоловко* [2: 351], *Тебедик* [2: 222] – 3, пестливо-зменшувальна форма яких є притаманною саме народній творчості. Частотність антропонімів, утворених від назв опоетизованих тварин, як-от: *Орлик* [2: 288] – 12, *М. Чайка* [2: 389] – 9, *Ластівка* [2: 222], *Богдан Сокол* [2: 351] – 10, *Олексій Зозуля* [2: 164] – 3, пов’язана, очевидно, із високим ступенем образності та поетичності вихідних лексем, їх культурно-символічним значенням. Порівняйте: орел – втілення “величі та молодечтва” [7: 99]; образ чайки іноді виступає символом України [4: 71]; ластівка порівнюється з дружиною, сестрою, матір’ю, є також символом доброї звістки [7: 94], сокол традиційно втілює чоловічу красу, розум, силу [7: 96], зозуля у народній символіці означає віщування [7: 91].

У площині образної номінації здійснюється мотивація більшості самоназв, утворених за “зоо-моделью”. Вихідним її моментом є характеристика особистісних чи творчих якостей денотата через асоціативне ототожнення з особливостями поведінки чи яскравими ознаками тієї чи іншої тваринної істоти, що відображається у внутрішній формі псевдоніма. Акцентуються, зокрема, наступні значення:

1) “допкульність, в’їдливість”: *Юхим Гедзь* [2: 122] – 2, *Комар* [2: 205] – 4, *Данило П’явка* [2: 316]. Для вираження цього значення залучаються лексеми на позначення істот малого розміру, які жалять чи кусають, мають колючки: *Оса* [2: 288] – 2, *Шершень* [2: 397] – 5, *Юзак* [Д: 182], *Щитавка* [2: 399] – 4;

2) “агресивність, небезпечність”: *Лесь Барс* [2: 66], *Олекса Коршун* [2: 207], *Яструбець* [2: 411] – 3,

3) “нешкідливість, незначущість”: *Нетля* [2: 269], *Казюка* [2: 196], *Мотиль* [Д: 258]. Значення виражається, зокрема, завдяки мотивованості псевдоніма назвою тварини малих розмірів і безпечної для людини: *77. Жучок* [5: 8], *Ом Мурашка* [2: 259];

4) “звучання, гучність”: *Д. Соловей* [2: 351, 5: 10], *Щиглик* [2: 399], *Цвіркун* [2: 386] – 4. З метою реалізації цього онімного значення використовуються лексеми, які позначають

живі істоти із характерним звучанням, наприклад, *Синичка* [2: 346, 5: 9], *Чирик* [2: 392, 5: 11], *Стрепет* [2: 357], *Хрущ* [2: 384];

5) “огидність, бридкість, неприємність” 77. *Щур* [2: 400], *Жаб(а)* [2: 155];

6) “зловісність, лиховісність” передається через образи тварин, пов’язаних з негативними уявленнями: *П Т Сич* [2: 347, 5: 10] – 3, *Крук* [2: 211] – 2, *Гр Лелик* [2: 224].

Інколи тваринний образ, покладений в основу псевдоніма, надає йому сатиричного забарвлення, створює комічний ефект: *Пупій Козоцанський* [2: 204], *Лук ‘ян Гуска* [2: 132], *Гіпопотам* [2: 123].

Традиційні уявлення про поведінку та “вдачу” деяких тварин виступають мотиваційним контекстом для псевдонімно-образних іменувань на зразок *Степан Блоха* [2: 71], *Аркадій Півень* [2: 306] – 2, *Теодор Рак* [2: 321]. Завдяки метафоричному переносу особа номінатора сприймається як така, що виявляє ті чи інші риси, притаманні цій істоті.

З огляду на кількісний склад “тваринних” псевдонімів та широку розробленість у цьому тематичному ряду найрізноманітніших образів звірів, птахів, комах та риб, “зоо-модель” є однією з провідних в українській псевдонімії. Показовими у цьому плані є тематичні самоназви Олександра Кониського: *Горобець* [2: 126] – 2, *Дрозд* [2: 147] – 3, *Жук* [2: 156] – 3, *Журавель* [2: 156] – 2, *Іван Перепел* [2: 304], *Овсій Сич* [2: 347] – 2, *Карпо Снігур* [2: 351] – 3.

Самоназви, які не несуть яскравого характеризуючого навантаження, як, наприклад, *ІІ Грак* [2: 127], *Дм Олень* [2: 285], *Іван Сойка* [2: 351], є своєрідним продовженням “традиційної” для української псевдонімії мотиваційно-номінаційної моделі за образним ототожненням із тваринною істотою.

Найбільш активними у плані псевдонімної мотивації виявляються образи птахів. Це, очевидно, пов’язано з освоєністю їх фольклором та тим, що назви птахів становлять “досить потужний шар української символічної лексики” [10: 8], їх загалом позитивною експресією (“політ, висота, свобода”).

Помітну групу як у плані кількісному, так і з точки зору їх національно-культурної самобутності, утворюють українські псевдоніми, мотивовані назвами рослин, їх частин та плодів. Активність номінаційної “фіто-моделі” в українській псевдонімії порівняно з іншими мовами відзначає В. Дмітрієв [3: 125].

З-поміж таких фітонімних іменувань на особливу увагу заслуговують псевдоніми смислове наповнення яких пов’язане з рослинними образами, які мають виразні національні конотації, як-от: *Ганна Барвінок* [2: 66] – 7, *Антон Верба* [2: 97] – 2, *Калина* [2: 197]. Йдеться про фітоніми, які вносять до фонду української символіки, є атрибутами обрядовості чи та фольклорними образами. Самоназви на зразок *В Мак* [2: 247] – 3, *Остан Терен* [2: 365] – 2, *Рута* [2: 327] актуалізують у свідомості комуніканта, причетного до української національної культури, ремінісценції, спричинені образним значенням мотиваційних лексем, яке закріплене у лінгвокультурній традиції.

Символічні конотації присутні, наприклад, у смисловій структурі псевдонімів *О. Ряст* [2: 21], *Любисток* [2: 229], *Іван Билина* [2: 69] – 2. У цьому зв’язку слід згадати народно-метафоричне значення фігонімів, яке, очевидно, переноситься і на семантику антропоніма: “квітка рясту, яка росте і квітне лише кілька днів, в українців символізує людське життя” [4: 71], любисток – “рослина, присвячена коханням” [7: 65], билина – “символ бідності, самотності і сирітства” [7: 72]. Окреслений тематично-символічний ряд псевдонімів може бути продовжений. Оскільки онімне значення наведених самоназв включає у свою структуру яскраві національно-культурні конотації, то закономірно припустити, що визначальним чинником у лексичній мотивації таких антропонімів є ідіосинхронна маркованість слів-мотиваторів, яка виступає засобом вираження національно-культурної ідентичності номінатора.

Флористичні образи, покладені в основу псевдоніма, імплікують також стать денотата. Чоловіки-автори використовують у більшості випадків рослини з “чоловічими”

конотаціями *Явір* [2: 408] – 11, *Дуб* [2: 147] – 2, *В Клен* [2: 202] – 4. В українській народній творчості явір є “символом туги, печалі”, а в українських звичаях “порівнюється з чоловіком, козаком, парубком” [4: 71]. Дуб виступає символом чоловіка у різні періоди життя [7: 80]. Жінкам властиво звертатись до персважно “жіночих” рослин-образів: *М І Тополя* [2: 368], *Берізка* [2: 68]. 2. В українському національно-традиційному контексті слово *тополя* має такі “вторинні семні ознаки, як “краса”, “жіночність”, “вразливість” [6: 68], а “береза символізує дівчину, молоду жінку, а також тугу, горе, печаль” [4: 69].

Завдяки конотативно-образним значенням фітоніми створюють широкі можливості для індивідуально-авторських переносів, характеристики свого естетичного кредо, авторської позиції. Сміслові наповнення самоназв *Перекопиполе* [2:303] 4, *Міроліс* [2: 314] здійснюється через асоціативні зв'язки з яскравими ознаками мотивуючих реалій. *Перекопиполе* – “рослина, яка відривається від кореня і переноситься вітром”; *продісок* – “перша весняна рослина, яка пробивається крізь сніг і не боїться холоду”. Семи “колючий, жалочий” характеризують метафорично мотивовані псевдоніми *Клим Ожина* [2:283], *Каштан* [2: 200], *Остюк* [2: 289], *Прокіп Кропива* [2: 11] – 3. Образна номінація характерна і для псевдонімів *Павло Хрін* [2: 384] – 2, *Цибулька* [2: 386], *Кислиця* [2: 201], *Анчар* [2: 57], утворених від назв відповідних рослин шляхом асоціативного отождоження якостей денотата із такими ознаками позначуваних фітонімами реалій як “тіркий”, “кислий”, “отруйний”.

Яскраві позитивно-емоційні конотації мають самоназви *П Бузок* [2: 77], *Мимоза* [2: 253], *А Олександр* [2: 284]. *І. Я. Квітка* [2: 200] – 4, які реалізуються у семах “красивий”, “з присмним запахом”

Загалом продуктивність “фіто-моделі” в українській псевдонімії підтверджує той факт, що “назви рослин є невід’ємною частиною метафоричної картини світу українців” [8: 10]. Позитивна експресія та високий рівень емоційності є визначальними ознаками псевдонімів аналізованого тематично-мотиваційного напрямку.

Назви ландшафтних реалій теж виступають лексичними мотиваторами для пизки псевдонімів в українській мові. Здебільшого такі самоназви мають орієнтуючу спрямованість, виконують функцію територіальної прив’язки: *Е Полонинський* [2: 310], *Верхньогірський* [2: 98], *Степова* [2: 355], *Федір Лісовий* [2: 227]. Крім того, вони є емоційно насиченими та передають образно-характеризуючі смисли, які проєктуються на творчу постать автора. Скажімо такі образні значення як “розмах”, “масштабність”, “рух”, “свобода” тематично зближують псевдоніми *І. Степовий* [2: 355] 10, *В Морський* [2: 258] – 3, *Максим Луговий* [2: 228] 5, *М Польовий* [2: 311] -2, *О Лан* [2: 221]. Значення “динамічності”, “руху”, “звучання” супроводжує іменування *Діброва* [2:142] - 8, *Іван Гай* [2: 118] – 7, *М Струмок* [2: 358] – 2. Цікавою видається розробка у межах аналізованої групи образу “болота, трясовини, багна”, який втілюють, зокрема, псевдоніми *Д Млака* [2: 257], *М Здвиж* [2: 163], *А. Багно* [2: 65], *М.Бакай* [2: 65]. Їх внутрішня форма зорієнтована, скорш за все, на актуалізацію негативних асоціацій, але в них можуть відбиватися і фізико-географічні ознаки малої батьківщини.

Продуктивність у цій групі мотивуючих лексем “степ” (зафіксовано 10 антропонімів), “гора, вершина” (11), “ліс” (9), “діброва” (8), “гай” (7) свідчить про ведучу роль саме українського пейзажу як мотиваційного контексту для більшості іменувань цього мотиваційного напрямку

У рамках моделі образного номінативного отождоження [11: 70] “людина – природа” постають псевдоніми, мотиваційно пов’язані з назвами природних явищ: *Ю Мороз* [2: 258] – 3, *Непогода* [2: 269], *Соня Веселка* [2: 99]. Абсолютну перевагу у цій тематичній групі мають динамічні образи, актуалізовані у псевдонімах на зразок *Андрій Грім* [2: 130] - 5, *Гнат Бура* [2: 78], *М. Завірюха* [2: 160]. Семантичні відтінки “інтенсивного руху”, “швидкості”, “пориву, поривання”, “запалу”, “нестримності” є визначальними у значенні іменувань *Кость Буревій* [2: 78] – 2, *Витер* [2: 103] – 5, *В. Блискавка* [2: 71], *Тоть Хуртовина* [2: 384]. На душевний неспокій, смуток, внутрішнє хвилювання автора натякають, вочевидь, форми

Хмара [2: 382] – 8 та *Ол. Хвиля* [2: 381] – 4. Враження застигності та непорушності створюється псевдонімом *Гордій Крига* [2: 210] – 2. Загалом, псевдоніми, утворені від метеорологічних назв, мають яскраву емоційну насиченість та низку метафорично-образних значень, які ув'язуються із особистістю денотата.

У символічно-номінаційній тональності витримані самоназви, утворені від позначень кольорів та світлових відтінків. Такими є, наприклад, псевдоніми *Ір Жовтий* [2: 156], *Сашко Голубий* [2: 125], *І Світленко* [2: 3 43]. Мотивація таких антропонімів ґрунтується на актуалізації абстрактних ознак чи понять, які традиційно втілюються у позначеннях кольорово-світлового спектру, збудженні певних зорових асоціацій.

Привертає увагу очевидне пресвалювання серед зазначених самоназв мотиву світла, вогню (наприклад, *Ясний* [2: 411] – 4, *Іскра* [2: 181] – 4, *В.Ватрослав* [2: 96]) та символічно маркованих колоративів “червоний, багряний”, “чорний”: *Юрій Червоний* [2: 390] – 4, *Іван Багряний* [2: 65] – 3, *Максим Чорний* [2: 392] – зареєстровано 8 псевдонімів, утворених від лексеми “чорний”. Гадається, що смислове наповнення цих іменувань визначається семантичною близькістю на слов'янському національно-культурному ґрунті понять “вогонь”, “червоний”, “світло” [9: 5]. “Архетипний образ вогню, світла як носія ідеї життя, буття, очищення відповідає загальнофілософській концепції оптимістичного сприйняття дійсності, закодований в українському менталітеті” [6: 65]. Крім того, червоний колір (безвідносно до його ідеологічного навантаження) є символом краси у слов'ян, а отже, українців, а чорний – “ненависті, печалі, смерті” [9: 32].

Відношенням до світла мотивовані також псевдоніми *Остан Сумрак* [2: 359], *Ф Темний* [2: 365], *Г. Альбова* [2: 55] – 2 (лат. *albus* “білий”). З мотивом неба пов'язала, очевидно, форма *В. Блакитний* [Д: 71] – 3. Різноманітні емоційно-образні конотації визначають семантику іменувань *М. Сірій* [2: 347] – 3, *Попілястий* [2: 311], *Сидонія Глида* [2: 124].

Тематичну близькість із самоназвами аналізованої групи виявляють кілька псевдонімів, утворених від назв дорогоцінних камнів та мінералів, насичених кольором: *М Гранат* [2: 127], *Олесь Топаз* [2: 368], *Карфункель* [2: 199] (нім. *Katfunkel* “червоний гранат”). Однак, крім сем “яскравість”, “світло”, “краса”, у значенні цих антропонімів присутня сема “дорогоцінність, вартість”. Перебільшення зазначеної ознаки виступає засобом створення комічного ефекту, зокрема, у псевдонімі *П. Рубін* (підпис у сатиричному журналі “Перець”) [2: 325].

Назви небесних тіл також залучаються у процес псевдонімної номінації. Найбільш розробленою у цій тематично-образній групі є “символічна астральна лексика на зразок “зірка”, “зоря ясна”, “місяченько” [10: 7]. Це положення ілюструють, зокрема, псевдоніми *Мих. Зірочка* [2: 164] та *Місяченько* [2: 251], які за своєю формою нагадують народно-поетичні відповідники. Кількісну перевагу серед “астральних” псевдонімів мають іменування, утворені від слова-символа “зірка, зоря” – нами зареєстровано 11 антропонімів. *Зірка* [2: 164], *М Зоря* [2: 165], *М Зоряний* [2: 165]. Характерно, що до псевдоніма “зірка” вдавалися як жінки-, так і чоловіки-автори. *Олеся Зірка* – Ольга Косач (Кривинюк) [2: 164], *Зірка* – Станіслава Корвін-Навловська [2: 164], *Ю Зірка* – Ю. Григорович [2: 164]. Останнє говорить про широкий спектр символічно-образних значень лексичного мотиватора.

Вочевидь, такі смисли, як “яскравість”, “світло”, “віддаленість”, можливо “загадковість”, “недосяжність” реалізуються у самоназвах *Волосожар* [2: 106], *Сіріус* [2: 347], *Вега* [2: 96], *Планета* [2: 307]. На обігруванні характерних ознак вихідної реалії “спалах”, “швидкість”, “горіння” побудовано псевдонім *Ол. Метеор* [2: 252] – 3.

Спільним для іменувань цього мотиваційного ряду виявляється експлікація образного значення “космічності” на протизвагу “земному”.

Псевдоніми, пов'язані з просторовими маркерами, виражають, у першу чергу, найбільш загальні територіальні характеристики. *Михайло Західний* [2: 62], *Гліб Східний* [2: 359] – 3, *Південний* [2: 306] – 4, *В Норд* [2: 271] – 3. Ще більш абстрактну характеристику

виражають існування *Микола Далекий* [2: 139] – 2, *Датешівський* [2: 139]. Хоча, окрім реалізації орієнтуючого моменту, такі самоназви, ймовірно, апелюють до певних тематичних асоціацій.

Часові прив'язки та характеристики відображено у внутрішній формі псевдонімів, утворених від назв природно-часових циклів: *Торішній* [2: 369], *Вістірок* [2: 100], *Георгій Хвилинський* [2: 3 81]. Попри імпоральну ідентифікацію самоназви зазначеної групи виступають засобом емотивної характеристики денота, яка здійснюється завдяки асоціативно-образному комплексу мотивуючої лексеми. Певні меланхолійно-ліричні настрої експлікують, наприклад, псевдоніми *М. Вечірній* [2: 99] – 3, *Е. П. Осень* [2: 288], *Аполоній Листопад* [2: 225]. Оптимізм, позитивна емоційність заковані в антропонімах *Одесь Досвітний* [2: 146], *В. Квітневий* [2: 200], *Весняний* [2: 99] – 2. Загалом преважають “весняних мотивів” є визначальним у номінації окресленого типу: *Весна* [2: 99], *С. Майський* [2: 247] – 6 (всього зафіксовано 12 іменувань) “Зимова” тематика актуалізується лише у 3-х псевдонімах: *Н. Лютнева* [2: 230], *Л. Я. Зимний* [2: 164], *С. Зимнев* [2: 164]. Таке співвідношення можна пояснити, очевидно, традиційною закріпленістю за мотивуючими лексемами “весна” та “зима” образів “відродження, пробудження”, “радості”, “буяння” та, відповідно, “застиглості, смерті”, “непорубності”, “суворості”.

Таким чином, псевдоніми окресленого номінаційного напрямку є мотивованими промовистими назвами. Характеристика іменованої особи здійснюється опосередковано через асоціативний образ у площині образного номінативного ототожнення “людина – природа”. “Природні” самоназви виконують інформативно-експресивну функцію, мають емоційно-характеризуюче спрямування, передають широкий спектр смислових відтінків. Мотивація цих іменувань засвідчує також специфічні етнолінгвальні риси.

Дослідження антропонімів зазначеної групи є складовою частиною проблеми системного аналізу української псевдонімії, яка має стати предметом подальшого вивчення.

Примітки

¹ Тут і далі цифрою позначено кількість зареєстрованих псевдонімів, мотивованих даною лексемою, включаючи варіативність імен, підслів та антропонічних формантів.

Література

- 1 Голомидова М. В. Искусственная номинация в русской ономастике. – Екатеринбург. Изд. Уральского пед. университета, 1998.
- 2 Дей О. І. Словник українських псевдонімів (XIV – XX ст.) – К.: Наукова думка, 1969.
- 3 Дмитриев В. Г. Скрывшие свое имя. – М.: Наука, 1970.
- 4 Дяченко Л. М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення // Мовознавство – 1997. – № 2–3. – С. 67 – 71.
- 5 Комаров Б. М. До словника українських псевдонімів та криптонімів українських авторів – Одеса: Українське бібліографічне товариство, 1928.
- 6 Кононенко В. І. Мова і народна культура // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 62 – 69.
- 7 Косгомаров М. І. Слов'язська міфологія. – К.: Либідь, 1994.
- 8 Подолян І. Є. Національна специфіка семантики фітонімів в українській, англійській та німецькій мовах (контрастивний етнопсихологічний аналіз) Автореферат дисертації. – канд. філол. наук. – К., 2000.
- 9 Потєбня А. А. Слово и миф в народной культуре. – М.: Лабиринт, 2000.
- 10 Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності // Мовознавство – 1993. – № 6. – С. 3 – 12.
- 11 Рут М. Э. Образная номинация в русском языке. – Екатеринбург. Изд. Уральского университета, 1992.
12. Суперанская А. В., Сулова А. В. Современные русские фамилии. – М.: Наука, 1981.
- 13 Суркова Т. И. Псевдонимы как особый тип антропонимов // Русская ономастика. –

- Рязань, 1977 – С. 91–100.
14. Уфимцева А. А. Роль лексики в познании человеком действительности и в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988.
15. Чучка П. Українські псевдоніми: статус, структура і функції // Наукові записки. – Серія “Філологічні науки” (мовознавство) – Вип. 37 – Кіровоград, 2001. – С. 81 – 82.

Ніна Свистун (Тернопіль)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВАРІАНТИ ІМЕН (НА МАТЕРІАЛІ МЕТРИЧНИХ КНИГ ТА ЖУРНАЛУ ВИДАЧІ СВДОЦТВ ПРО НАРОДЖЕННЯ ТЕРНОПЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ЗАГСУ)

The main aspects of the forming of variants of names in Ternopil are given in the article. They are based on the materials taken from the metrical books and from the journal, which contains birth certificates of the XX-th century. Besides the definition is established and different scientific approaches to the variants of names are also given in the article. Having summed up the observation of factual material and having got acquainted with variant classifications which exist in the literature, their groups and kinds are selected.

Характерною особливістю власного особового імені є те, що воно часто змінює свою структуру, тобто виступає у різних варіантах. У сучасних слов'янських мовах існує безліч варіантів імен. При цьому варіант від варіанта відрізняється структурою (фонетичною, морфемною, морфологічною), територією і часом вживання, емоційним забарвленням, сферою функціонування [3-69]

В українській антропонімній традиції кожна людина має лише одне ім'я. Це ім'я являє собою інваріант (основне ім'я, його офіційна (документальна форма), яке реалізується в кілька варіантів

У нашому дослідженні інваріанти і варіанти різняться функціональним змістом. Інваріанти – це імена різних людей, варіанти – різновидності імені однієї людини. Основним іменем вважаємо офіційну (документальну) форму, зафіксовану в антропонімічних словниках [4,5] Проте ця форма повинна одночасно бути відома носіям та активно функціонувати на території, що досліджується. Об'єктом нашого дослідження стали варіанти імен, взяті з метричних книг та Журналу видачі свідоцтв про народження протягом ХХ століття м.Тернополя.

Як відомо, кожен новонароджений є носієм окремого імені, яке репрезентує особливу антропонімічну одиницю. Слід зазначити, що в розмежуванні різних імен (інваріантів) і різних форм одного імені (варіантів) простежується дискусійність окремих рішень, тобто існують різні підходи до цього питання. Якщо в ХІХ столітті такі імена, як *Олександра й Песа Захарій і Захар*, старослов'янське *Тарасій і Тарас*, *Назарій і Назар* виступали як варіанти, то в ХХ ст. їх почали трактувати як інваріанти. Так, наприклад, антропоніми *Анюта*, *Віта* можуть виступати в одних випадках як варіант (*Анюта < Анна*, *Віта < Вікторія*), а в інших вони можуть функціонувати як окремі імена, що входять до списку повних імен. Подібне спостерігається в антропонімії Одещини (дослідження Ю.Касім), російських говірок Південної України (дослідження О.Карпенка), Буковини (дослідження Л.Кракалії), Луцька (дослідження І.Скорук), Західної Волни (А.Білорус).

У процесі освоєння давніх запозичень виникли українські загальнонаціональні варіанти офіційних імен, які відображають взаємодію літературної та усно-розмовної (говіркової) традицій в розвитку української мови. Такі варіанти збагатили український